บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ และมีความสามารถที่จะปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะมาถึง การศึกษาจะช่วยเตรียมบุคคลให้มีชีวิตที่ดีงาม สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ได้อย่างมีความสุข การศึกษานับเป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งสำหรับการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าต่อประเทศทั้งในด้าน เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม เพราะการศึกษาเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์ โดยตรงต่อการพัฒนาทรัยากรบุคคลของประเทศให้รู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักแก้ปัญหา ตลอดจนรู้จักใช้ทรัพยากรวัตถุที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสิ้นเปลืองน้อยที่สุด การที่ประเทศจะเจริญก้าวหน้าได้จำเป็นต้องมีทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ ความคิด และความสามารถจำนวนมาก การศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป็นการจัดการศึกษาระดับกลางที่มีอิทธิพลต่อการวางแผนชีวิตในอนาคตของเยาวชนที่กำลังเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้าอยู่มาก เพราะอนาคตของเยาวชนในวันข้างหน้าจะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับการศึกษาหรือการตัดสินใจเลือกการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาว่าต้องการจะเป็นกำลังคนของประเทศในด้านใด (กระทรวงศึกษาธิการ. 2526 : 1)

การบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ผู้บริหารจะต้องกำหนดนโยบายการบริหารงานทั้งภายใน และภายนอกโรงเรียนร่วมกับคณะครู อาจารย์ให้สอดคล้องกับนโยบายของกรมสามัญศึกษา ซึ่งมีงานที่จะต้องปฏิบัตินั้นมี 6 ด้าน คืองานบริหารทั่วไป งานธุรการ งานวิชาการ งานปกครองนักเรียน งานบริการ และงานโรงเรียนกับชุมชน ภารกิจหลักทั้ง 6 ประการนี้ งานโรงเรียนกับชุมชนเป็นงานที่สำคัญมากงานหนึ่ง เพราะโรงเรียนจะดำเนินการโดยไม่ต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่ายไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชน ที่โรงเรียนตั้งอยู่

โรงเรียนจะต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อชุมชน เพื่อประสานความร่วมมือ ร่วมใจให้เกิดประโยชน์และสัมฤทธิ์ผลต่อโรงเรียนการปฏิบัติงานโรงเรียนกับชุมชนจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่งต่อการจัดการศึกษาและเป็นที่ยอมรับกันว่าการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อชุมชน จะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้า เช่น อาคารสถานที่ อุปกรณ์การศึกษา ชื่อเสียงด้านวิชาการ และสังคม (ฉัตรชัย อรณนันท์. 2524 : 222)

ดังนั้นงานด้านนี้จึงเป็นงานที่จะต้องส่งเสริมเพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญของโรงเรียนเข้ามามีบทบาทในการร่วมพัฒนาการศึกษาของชุมชน แต่ในลักษณะที่โรงเรียนดำเนินการในปัจจุบันโดยทั่วไปมักจะเน้นสนองความต้องการของ ครู-อาจารย์ และกำหนดกิจกรรมให้นักเรียนปฏิบัติเป็นสำคัญ การดำเนินกิจกรรมจะใช้สถานที่ภายในบริเวณโรงเรียนเป็นส่วนใหญ่ การใช้สถานที่ภายนอกก็มักจะเป็นบางสถานที่เท่านั้น เช่น วัด สถานประกอบการเป็นต้น การจัดกิจกรรมของโรงเรียนไม่เอื้อออกไปสู่ชุมชนนอกโรงเรียนและไม่ยอมรับเอาชุมชนเข้ามาสู่ภายในโรงเรียนจึงเป็นจุดอ่อนที่ก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างโรงเรียนกับชุมชนขึ้นหลายประการคือ

1. ชุมชน ไม่ร่วมรับรู้ความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียน

2. ชุมชนคิดว่าโรงเรียนคือ สถานที่ราชการเป็นสถานที่ที่จะเข้าไปได้เมื่อต้องการติดต่อเท่านั้น

3. ชุมชนคิดว่าโรงเรียนเป็นสถานที่ให้การศึกษาเฉพาะลูกหลานของเขาเท่านั้น

4. ชุมชนไม่ค่อยให้ความร่วมมือ และคิดว่าโรงเรียนมิใช่ของเขา (วีระ เทพกรณ์ ม.ป.ป. : 37)

การปฏิบัติงานโรงเรียนกับชุมชน เป็นงานที่มีความยุ่งยาก และต้องใช้ศิลปะในการปฏิบัติงานสูง งานด้านนี้จะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงไรย่อมขึ้นอยู่กับผู้บริหารครู-อาจารย์ของโรงเรียนที่จะให้ความสำคัญและให้ความสนใจงานด้านนี้ กรมสามัญศึกษา (2532 ก : 19) ได้กำหนดขอบข่ายเพื่อถือเป็นเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนและการประเมินมาตรฐานโรงเรียนใน

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การวางแผนงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การสร้างและเผยแพร่เกียรติประวัติของโรงเรียน การให้บริการชุมชน การเป็นผู้นำและให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน การได้รับความสนับสนุนจากชุมชน และการประเมินผลงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และได้ใช้มาจนถึงปัจจุบันถือได้ว่าเป็นการสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล นายบรรหาร ศิลปอาชาที่แถลงไว้ต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2538 ระบุถึงนโยบายด้านการศึกษา ข้อ 6.8 สนับสนุนการกระจายอำนาจทางการศึกษาโดยให้องค์กรปกครองท้องถิ่นมีบทบาทมากขึ้นในการบริหาร และการจัดการศึกษา (สำนักนายกรัฐมนตรี. 2538 : 5) และยังสอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ในด้านการปฏิรูประบบการบริหารการศึกษาโดยมุ่งกระจายอำนาจเพื่อเอื้อให้สถานศึกษามีอำนาจในการตัดสินใจด้านการบริหาร และการจัดบริการด้านการศึกษาที่เหมาะสม สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในท้องถิ่นพัฒนาองค์กรรองรับการกระจายอำนาจในระดับจังหวัดให้เข้มแข็ง สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดนโยบายด้านการศึกษาในแต่ละระดับ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.2538 : 12 - 13)

แนวโน้มแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ระบุวัตถุประสงค์การพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพสอดคล้องสัมพันธ์กับความต้องการของบุคคลชุมชนและประเทศโดยให้ชุมชน และสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2538 : 44) ในการดำเนินงานตามแผนผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาย่อมมีบทบาทภาระหน้าที่ และความรับผิดชอบเพิ่มขึ้นเพื่อให้การจัดการศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายที่ทางรัฐบาลได้กำหนดไว้ สำพังจะอาศัยแต่โรงเรียนฝ่ายเดียวคงไม่สำเร็จได้ด้วยดี ผู้บริหารจะต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลมองหาทรัพยากรและปัจจัยที่จะมาสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้ได้ผลส่วนหนึ่งคงจะได้แก่ชุมชนนั่นเอง

จังหวัดพะเยาเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีโรงเรียนมัธยมศึกษากระจายอยู่ทั่วไปมีขนาด ที่ตั้ง ความพร้อมบุคลากร เงิน วัสดุอุปกรณ์แตกต่างกัน ผู้บริหารแต่ละโรงเรียนต่างก็ให้ความสำคัญ

ในการบริหารงานโรงเรียนกับชุมชนแตกต่างกัน ในขณะที่นโยบายการจัดการศึกษาที่ระบุไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ข้อ 13 ให้ส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทของครอบครัว ชุมชน สถาบันสังคมอื่น ๆ และสื่อมวลชนให้มีส่วนร่วมในกระบวนการของการศึกษา การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้อ 17 : สนับสนุนให้บุคคลและองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการจัดการศึกษาของชุมชน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดพะเยาในด้านการส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนว่าได้ปฏิบัติอย่างไรมีอุปสรรคและปัญหาอย่างไร อันจะเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงและพัฒนา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนต่อไป

<u>ความมุ่งหมายของการวิจัย</u>

1. เพื่อศึกษาการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ตามทรรศนะของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพะเยา

2. เพื่อวิเคราะห์การปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ตามทรรศนะของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพะเยา จำแนกตามขนาดของโรงเรียน และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในตำแหน่ง

<u>ความสำคัญของการวิจัย</u>

ผลของการวิจัยครั้งนี้จะเป็นข้อมูลบ่งชี้ถึงระดับการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพะเยา ปีการศึกษา

2539 อันจะเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปรับปรุงการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของเนื้อหา เพื่อศึกษาถึงการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพะเยา ปีการศึกษา 2539 ตามทรรศนะของผู้บริหารและหัวหน้าหมวดวิชาโรงเรียนมัธยมศึกษาในขอบข่ายงานโรงเรียนกับชุมชน ในงาน 5 ด้าน ได้แก่

1.1 ด้านการวางแผนงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

1.2 ด้านการสร้างและเผยแพร่เกียรติประวัติของโรงเรียน

1.3 ด้านการให้บริการชุมชน

1.4 ด้านการเป็นผู้นำและให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน

1.5 ด้านการได้รับความสนับสนุนจากชุมชน

2. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพะเยา ปีการศึกษา 2539 จำนวน 216 คน แยกเป็นผู้บริหาร 90 คน หัวหน้าหมวดวิชา 126 คน รวม 216 คน จากโรงเรียนทั้งสิ้น 18 โรงเรียน

3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ตัวแปรต้น จำแนกเป็น

3.1.1 ตำแหน่งงาน

3.1.1.1 ผู้บริหาร

3.1.1.2 หัวหน้าหมวดวิชา

3.1.2 ประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในตำแหน่ง

3.1.2.1 ต่ำกว่า 5 ปี

3.1.2.2 5 - 10 ปี

3.1.2.3 สูงกว่า 10 ปี

3.1.3 ขนาดของโรงเรียน จำแนกเป็น

3.1.3.1 ขนาดเล็ก (นักเรียน 1 - 499 คน)

3.1.3.2 ขนาดกลาง (นักเรียน 500 - 1,499 คน)

3.1.3.3 ขนาดใหญ่ (นักเรียนตั้งแต่ 1,500 คน ขึ้นไป)

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ทรรศนะของผู้บริหารและหัวหน้าหมวดวิชาต่อการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในงาน 5 ด้าน ได้แก่

3.2.1 ด้านการวางแผนงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

3.2.2 ด้านการสร้างและเผยแพร่เกียรติประวัติของโรงเรียน

3.2.3 ด้านการให้บริการชุมชน

3.2.4 ด้านการเป็นผู้นำและให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน

3.2.5 ด้านการได้รับความสนับสนุนจากชุมชน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนซึ่งตั้งภูมิลำเนาอยู่ในเขตบริการของโรงเรียนเป็นหลัก

2. ผู้บริหารโรงเรียนแยกเป็น

2.1 ผู้บริหาร หมายถึง บุคลากรผู้รับผิดชอบบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพะเยา ได้แก่ ผู้ดำรงตำแหน่ง ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือ

ผู้อำนวยการ ทั้งนี้รวมถึง ผู้ช่วยครูใหญ่ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ หรือ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ ทั้งที่ได้รับการแต่งตั้งจากกรมสามัญศึกษาหรือโรงเรียนมัธยมศึกษาแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ผู้ช่วยผู้บริหาร

2.2 หัวหน้าหมวดวิชา หมายถึง หัวหน้าหมวดที่ทำหน้าที่ควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของบุคลากรในหมวดวิชาต่าง ๆ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพะเยา ได้แก่ หัวหน้าหมวดวิชาภาษาไทย หัวหน้าหมวดวิชาภาษาต่างประเทศ หัวหน้าหมวดวิชาสังคมศึกษา หัวหน้าหมวดวิชาวิทยาศาสตร์ หัวหน้าหมวดวิชาคณิตศาสตร์ หัวหน้าหมวดวิชาพลานามัย และหัวหน้าหมวดวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ

3. ทรรศนะ หมายถึง ความคิดเห็นของผู้บริหารและหัวหน้าหมวดวิชาโรงเรียนมัธยมศึกษา ที่มีต่อการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพะเยา

4. การปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง การดำเนินการของโรงเรียนมัธยมศึกษา เกี่ยวกับการวางแผนงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การสร้างและเผยแพร่เกียรติประวัติของโรงเรียน การให้บริการชุมชน การเป็นผู้นำและให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน และการได้รับความสนับสนุนจากชุมชน

4.1 การวางแผนงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง การดำเนินการศึกษารวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลของชุมชน และการทำแผนงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนชุมชน

4.2 การสร้างและเผยแพร่เกียรติประวัติของโรงเรียน หมายถึง การกำหนดอุดมการณ์เพื่อสร้างเสริมคุณธรรม ลักษณะนิสัย ความประพฤติ เกียรติประวัติ การทำงานด้านวิชาการ จริยธรรม และคุณธรรม ด้านการศึกษาตลอดจนรวบรวม และเผยแพร่เกียรติประวัติของโรงเรียน

4.3 การให้บริการชุมชน หมายถึง การดำเนินการบริการข่าวสาร ส่งเสริมสุขภาพอนามัย ส่งเสริมอาชีพ บริการพัฒนาการ บริการอาคารสถานที่ วัสดุครุภัณฑ์ และบริการวิชาการ

4.4 การเป็นผู้นำและให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน หมายถึง การดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชน และให้ความร่วมมือกับชุมชน ในการพัฒนาท้องถิ่น

4.5 การได้รับความสนับสนุนจากชุมชน หมายถึง การดำเนินการจัดตั้งองค์กรเพื่อสนับสนุนโรงเรียนช่วยเหลือด้านวิชาการ ด้านทุนทรัพย์และด้านบริการ

5. ขนาดโรงเรียน หมายถึง ปริมาณนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพะเยา ซึ่งแบ่งตามเกณฑ์ของกรมสามัญศึกษาที่ได้กำหนดให้เป็น 4 ขนาด (กรมสามัญศึกษา : 2530 : 4) และในการวิจัยครั้งนี้จะแบ่งเป็น 3 ขนาด (รวมขนาดใหญ่และขนาดใหญ่พิเศษเข้าด้วยกันถือเป็นขนาดใหญ่) คือ

5.1 โรงเรียนขนาดเล็ก ได้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 1 - 499 คน

5.2 โรงเรียนขนาดกลาง ได้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 500 - 1,499 คน

5.3 โรงเรียนขนาดใหญ่ ได้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 1,500 คนขึ้นไป